

Jurij Makar, Witalij Makar

Współczesne wyzwania dla Ukrainy a Polska

Ante Portas. Studia nad bezpieczeństwem nr 2 (5), 87-99

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jurij Makar, Witalij Makar

Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowycza

WSPÓŁCZESNE WYZWANIA DLA UKRAINY A POLSKA

(The contemporary challenges for Ukraine and Poland)

Streszczenie:

W uwagach wstępnych autorzy pokrótce naszkicowali tło obecnych przemian społeczno-ustrojowych na Ukrainie. Następnie skupili uwagę na prawno-politycznych zasadach formowania polityki zagranicznej Ukrainy od czasu zdobycia przez nią niepodległości, analizując przede wszystkim uchwałę Najwyższej Rady Ukrainy „O głównych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy”. Z kolei przestudiowali prawno-polityczne podłoże ukraińsko-polskich stosunków międzypaństwowych, wskazując na doniosłą rolę Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy. Naświetlono również działalność ukraińsko-polskich instytucji międzypaństwowych, powołanych dla spełnienia powstałych zadań.

W artykule podkreślone zostało poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy. Kluczowym momentem z tego punktu widzenia jest kwestia podpisania umowy stowarzyszeniowej UE z Ukrainą. W ostatniej części referatu autorzy wskazują, iż agresja Rosji skierowana przeciwko Ukrainie spowodowała rewizję umów międzynarodowych i była początkiem gruntownych zmian w świadomości Ukraińców.

Summary:

In the introductory remarks the authors drafted a background of present-day social and constitutional shifts in Ukraine. Then they focused their attention on legal and political principles of formulation of Ukraine's foreign policy since gaining independence, analysing, first and foremost, the resolution enacted by the Verkhovna Rada of Ukraine entitled "On the main directions of Ukraine's foreign policy". They also studied legal and political ground of Ukrainian-Polish bilateral relations, pointing to a weighty role of the Treaty on Good Neighbourhood, Friendly Relations and Cooperation between the Republic of Poland and Ukraine. As well, they elucidated the activity of the Ukrainian-Polish bilateral institutions established for realization of the resultant tasks. The support of Ukraine's aspirations for deeper integration with Europe by Poland were accentuated in the article. An issue of the signing of the Ukraine-European Union Association Agreement is crucial from this viewpoint. In the

last part of the paper the authors indicate that Russia's aggression against Ukraine resulted in a revision of international accords and initiated a thorough changes in Ukrainians' identity .

Słowa kluczowe:

Ukraina, Rosja, Polska, wojna hybrydowa,

Key words:

Ukraine, Russia, Poland, hybrid war

Wstęp

Nieogłoszona wojna Federacji Rosyjskiej z Ukrainą, trwająca już bez mała dwa lata, uznawana za wojnę domową w samej Ukrainie, wymaga szczegółowego przestudiowania. Analizy wymaga także miejsce Ukrainy we wspólnocie europejskiej, a także na świecie. Wydarzenia w toku Majdanu i po nim, czyli od listopada 2013 r. do dnia dzisiejszego, całkowicie zmieniły w świadomości przeciętnego Ukraińca rozumienie własnego honoru narodowego. W ciągu stuleci Ukraińcom na ziemiach podległych Rosji wpajano, iż nie istnieje odrębny naród ukraiński. Ukraińcy mieli być jakoby częścią wielkiego narodu rosyjskiego. Za czasów ZSRR odwrotnie – uznano Ukraińców za naród, jednak nierozzerwalnie związany z „wielkim” narodem rosyjskim. W dzisiejszej Federacji Rosyjskiej ponownie odradza się mit jedynego narodu rosyjskiego.

Powyższa koncepcja nie ma wiele wspólnego z rzeczywistością. Nie budzi wątpliwości ani odrębność narodowa ani europejska tożsamość Ukraińców¹. Pojawia się jednak, widoczny ponad 20 lat po rozpadzie ZSRR, problem całkowitej rozbieżności ukraińskich dążeń do integracji z Europą, z próbami zatrzymania Ukrainy w rosyjskiej strefie wpływów.

W zaistniałej sytuacji ważną rolę w powrocie Ukrainy do Europy odgrywa stanowisko Polski – niezależnie od traumatycznych przeżyć w relacjach obojga narodów.

Zasady formowania polityki zagranicznej Ukrainy

Z chwilą proklamowania niepodległości Ukrainy (przypomnijmy, że pierwszym państwem, które uznało tę niepodległość, była Polska) przed Kijowem zrodził się niełatwy, ale niezwykle ważny problem — określenia orientacji polityki zagranicznej. Jak pokazało życie, rozstrzygnięcie tej kwestii okaza-

¹ Zobacz np.: *Ukraine: A bibliographic guide to English-language publications*, ed. B. Wynar, Englewood 1990; *Encyclopedia of Ukraine*, vol. V, Toronto 1993, s. 344 et. al.; W. Serhijczuk. *Українське історичне товариство в дослідженні формування й розвитку українського етносу [w:] На службі Клію*, red. M. Брайчевський і in., Київ-Нью-Йорк-Торонто-Париж-Львів 2000, s. 516-523, i in.

ło się niezwykle trudnym. Tym niemniej, Ukraina musi odnaleźć swoje miejsce w Europie i na świecie. Leży to przede wszystkim w jej własnym interesie. Z drugiej strony, należy stale liczyć się z tym, jak postawę Ukrainy i jej zachowanie się na arenie międzynarodowej oceniają jej bliscy i niezupełnie bliscy sąsiedzi².

Jednak, jak się wydaje, czynnikiem decydującym przy kształtowaniu polityki zagranicznej Ukrainy jest zwartość społeczeństwa, poziom jego rozumienia potrzeb i kierunków własnego rozwoju, poziom świadomości narodowej każdego obywatela. Z tego punktu widzenia prawdziwym nieszczęściem dla społeczeństwa ukraińskiego był brak własnej państwowości w ciągu stuleci, znajdowanie się ziem ukraińskich pod rządami innych państw. Wywarło to głęboki negatywny wpływ na Ukraińców, spowodowało i rozwinęło w nich poczucie własnej „mniejszej wartości”, utratę wiary w możliwość zbudowania samowystarczalnego państwa ukraińskiego. Stąd właśnie te zjawiska, które dostrzegamy po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę³. Zbadanie tego fenomenu ukraińskiego – to oddzielny, obszerny temat.

Rozpad bloku wschodniego, w tym Związku Radzieckiego, spowodowały powstanie nowego, światowego systemu stosunków międzynarodowych. Powstałe państwo ukraińskie musiało od samego początku zadbać o fundament własnego kursu polityki zagranicznej. Przewodnie zasady i kierunki polityki zagranicznej niepodległej Ukrainy zostały wytyczone w Uchwale Najwyższej Rady z dnia 2 lipca 1993 r. „O głównych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy”⁴. Ogólnie rzecz biorąc te kierunki są aktualne również w dniu dzisiejszym, po prawie ćwierćwieczu niepodległości. Postulatem przewodnim w prowadzeniu polityki zagranicznej nadal pozostaje pełne, wszechstronne i efektywne zapewnienie interesów narodowych Ukrainy.

Głównymi grupami interesów narodowych Ukrainy są:

- interesy strategiczne i geopolityczne, związane z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego Ukrainy oraz ochroną interesów politycznych państwa;
- interesy gospodarcze, związane z integracją gospodarki Ukrainy do gospodarki światowej;
- interesy regionalne, subregionalne oraz lokalne, związane z zapewnieniem wszystkich potrzeb dla rozwoju wewnętrznego Ukrainy⁵.

Wymieniona wyżej Uchwała Najwyższej Rady Ukrainy przewidywała, że

² Ю.Макар. *Зовнішньополітична орієнтація України: проблеми вибору стратегічного партнерства*, „Науковий вісник Чернівецького університету”, 2012, nr 607-609, s 120-126; Idem, *Парламентські вибори в Україні: їх позитиви та проблеми*, „Annales. Universitatis Mariae Curie Skłodowska”, Sectio K, Vol. XXI, 2014, nr 1, s. 163-164.

³ *Ibidem*.

⁴ *Конституція і конституційні акти України. Історія і сучасність*, Київ 2001, s. 194-195.

⁵ *Ibidem*.

realizacja polityki zagranicznej państwa winna bazować na następujących zasadach:

- otwarta polityka zagraniczna i współpraca z każdym partnerem zainteresowanym czynić to na zasadach równości, czyli bez zależności od poszczególnych państw lub grup państw;
- ustalenie swoich dwustronnych lub wielostronnych stosunków z poszczególnymi państwami albo organizacjami międzynarodowymi na zasadach dobrowolności, wzajemnego szacunku, równoprawności, wzajemnej korzyści oraz nie ingerowania w sprawy wewnętrzne;
- odrzucenie wojny jako narzędzia polityki narodowej, nie stosowanie siły lub groźby rozwiązania siłą jakichkolwiek sporów międzynarodowych, rozwiązywanie ich wyłącznie sposobami pokojowymi;
- brak pretensji terytorialnych do państw sąsiednich, jak również nieuznanie pretensji terytorialnych wobec siebie;
- bezwarunkowe przestrzeganie standardów praw jednostki, zapewnienie praw mniejszości narodowych na terenie własnym, jak również stosowanie należitych środków i gwarancji przynależności narodowościowej Ukraińców mieszkających poza granicami państwa, zgodnie z normami prawa międzynarodowego;
- przestrzeganie zasady niepodzielności pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, pierwszeństwo uznanych przez ogół norm prawa międzynarodowego przed normami prawa wewnętrznego oraz uczciwe wykonanie wszystkich zobowiązań międzynarodowych;
- opieranie się w polityce zagranicznej na fundamencie wartości ludzkich oraz oszczepienie podwójnych standardów w stosunkach międzynarodowych;
- nierozmieszczanie sił zbrojnych innych państw na terytorium Ukrainy, jak również wojska ukraińskiego na terenach innych państw, bez ich wyraźnej zgody, poza przypadkami stosowania sankcji międzynarodowych zgodnie ze Statutem ONZ;
- stosowanie sankcji pozaprzymusowych w ramach prawa międzynarodowego wyłącznie w przypadkach konfliktów międzynarodowych, które mogłyby wyrządzić szkodę Ukrainie;
- zastosowanie ukraińskich sił zbrojnych w przypadku agresji lub innych prób – przy pomocy wojska – podważających niepodzielność terytorialną Ukrainy i nienaruszalność jej granic państwowych⁶.

Ukraina pragnie, opierając się o wyżej wymienione zasady, prowadzić aktywną i zbalansowaną politykę zagraniczną, której głównymi kierunkami są:

- rozwój dwustronnych stosunków międzypaństwowych;
- poszerzenie udziału w europejskiej współpracy regionalnej, przede wszystkim z państwami ościennymi, w tym z państwami WNP;
- aktywna działalność w ONZ oraz innych organizacjach międzyna-

⁶ *Ibidem.*

wych;

- podtrzymywanie kontaktów z diasporą ukraińską⁷.

Innymi, nie mniej ważnymi krokami na drodze ku umocnieniu międzynarodowo-prawnego statusu Ukrainy, jej wejścia do wspólnoty ogólnoswiatowej jako suwerennego podmiotu kontaktów międzynarodowych, stał się szereg odpowiednich dokumentów Najwyższej Rady, uchwalonych przed i po ukazaniu się wspomnianej Uchwały. Przykładowe dokumenty to: „O prawonastępstwie Ukrainy” (12 września 1991), „Do parlamentów i narodów świata” (5 grudnia 1991), „O umowach międzynarodowych na terytorium Ukrainy” (10 grudnia 1991), „O przyłączeniu Ukrainy do Umowy o nierozpowszechnianiu broni jądrowej z dnia 1 lipca 1968 r.” (16 listopada 1994) i in.⁸

Wkraczając na arenę międzynarodową, Ukraina stawiała przed sobą ambitne zadania – wejście do Rady Europy, udział w Radzie Wspólnoty Północnoatlantyckiej, działalność w ramach OBWE oraz innych ważnych europejskich i pozaeuropejskich organizacjach międzynarodowych⁹.

Podłoże prawno-polityczne ukraińsko-polskich stosunków między państwowych

Mówiąc o wytyczaniu przez Ukrainę własnej drogi rozwoju wewnętrznego, a także polityki zagranicznej, należy pamiętać, że należałoby to robić stosując jakiś model, wykorzystując doświadczenia pobliskich państw sąsiednich o podobnej przeszłości i zbliżonych dążeniach na przyszłość. Niewątpliwie, taki model Ukraina może stworzyć wykorzystując doświadczenia Polski. Tym bardziej, że Polska, z własnej inicjatywy, u zarania ukraińskiej państwowości, podjęła się roli „advokata” Kijowa w stosunkach z Zachodem. Po uznaniu przez Polskę niepodległej Ukrainy zapoczątkowano intensywny dwustronny dialog polityczny w postaci bilateralnych umów i porozumień, utworzono szereg instytucji dialogu politycznego, gospodarczego, regionalnego i społecznego. Już 28 lipca 1990 r., od razu po ogłoszeniu Deklaracji Najwyższej Rady ZSRR o suwerenności państwowej Ukrainy, Sejm RP uznał prawo narodu ukraińskiego do samostanowienia, a po uchwaleniu Aktu o niepodległości Ukrainy 24 sierpnia 1991 r., Sejm powitał go jako „spełnienie dążeń narodu ukraińskiego, wyrażenie prawa Ukrainy na wolny wybór pozycji wewnątrzpaństwowej i zagranicznej”¹⁰. Po referendum z 1 grudnia 1991 r. parlament polski wyraził przekonanie, iż ta data „otwiera nową epokę w dziejach stosunków polsko-ukraińskich” oraz stwierdził, że „pojawienie się niepodległego państwa ukraińskiego jest ważnym zjawiskiem nie tylko dla Ukrainy, lecz również dla

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980-2000*, red. Л.Ф.Гайдунів і in., Київ, 2001, s. 338-339.

⁹ J. Makar, *Poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy*, „Україна – Європа – Світ”, 2011, nr 5, cz 2, s. 108.

¹⁰ *Monitor Polski*, 1991, nr 29, poz. 205.

Europy i całego świata”¹¹.

Wśród wielu podpisanych pomiędzy obydwooma państwami aktów należy przede wszystkim wymienić Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany w Warszawie, 18 maja 1992 r. Przewidywał on:

- nienaruszalność granicy międzypaństwowej i brak wzajemnych pretensji terytorialnych;
- kształtowanie wzajemnych stosunków w duchu przyjaźni, współpracy, wzajemnego szacunku, wyrozumiałości, zaufania oraz dobrosąsiedzkich stosunków zgodnie z prawem międzynarodowym, Statutem ONZ, aktem końcowym KBWE, jak również innymi konwencjami międzynarodowymi;
- zobowiązania obu stron w zakresie korzystnej, wzajemnej współpracy w sferze handlu, transportu oraz ekologii;
- przyznanie mniejszościom narodowym – ukraińskiej w Polsce, polskiej na Ukrainie – prawa do zachowania, wyrażania i rozwoju swojej tożsamości z jednoczesnym zobowiązaniem do lojalności wobec państwa, w którym mieszkają;
- współpracę w dziedzinie kultury, edukacji, nauki, ochrony zdrowia, jak również między ośrodkami władzy;
- nawiązanie stosunków konsularnych i prawnych¹².

Dalszemu rozwojowi ukraińsko-polskiego dialogu sprzyjało podpisanie w latach następnych wielu oficjalnych dokumentów międzypaństwowych.

Należy również zaznaczyć, że na podstawie podpisanych umów obydwu państwom udało się osiągnąć intensywny dialog polityczny, sformułować dobrosąsiedzkie zasady i – co ważne – stworzyć szereg instytucji dla rozwoju tego dialogu w dziedzinach polityki, gospodarki, na poziomie regionalnym i wewnątrz społeczeństwa. Takimi instytucjami są:

- Komitet Konsultacyjny Prezydentów Ukrainy i Polski, inauguracja którego odbyła się 24 maja 1993 r. w Kijowie przy udziale prezydentów Leonida Krawczuka i Lecha Wałęsy. Posiedzenia Komitetu odbywają się cztery razy do roku. Należy podkreślić, że forum to działa po dzień dzisiejszy;
- Ukraińsko-Polska Międzyrządowa Rada Koordynacyjna ds. Współpracy Międzyregionalnej – została powołana na mocy porozumienia z dnia 23 maja 1993 r. Na jego mocy zachodnie obwody ukraińskie i wschodnie województwa polskie nawiązały współpracę i utworzyły, m.in., euroregiony „Bug” i „Karpaty”;
- Polsko-Ukraińska Stała Konferencja ds. Integracji Europejskiej – funkcjonuje od września 1998 r. Jej celem jest wymiana doświadczeń integracyjnych. Pierwotnie chodziło o przekazanie ukraińskim partnerom

¹¹ Monitor Polski, 1991, nr 45, poz. 316.

¹² Dziennik Ustaw RP, 1993, nr 15, poz. 573.

informacji, w tym pakietu ustaw, uchwalonych przez Polskę w procesie uzyskania członkostwa w UE. Obecnie Polska dzieli się z Ukrainą doświadczeniem wieloletniego funkcjonowania w strukturach UE, w tym osiągnięciami i wciąż powstającymi problemami oraz wyzwaniem;

- Polsko-Ukraińska Komisja Mieszana ds. Współpracy Zagranicznej i Handlu, prezydująca pod przewodnictwem premierów obu państw. Rozpatruje ona kwestie współpracy gospodarczej w sektorach: paliwo-wo-energetycznym, przemysłowym, inwestycyjnym, rolnictwa oraz transportu;
- Ukraińsko-Polska Grupa Parlamentarna i Polsko-Ukraińska Grupa Parlamentarna¹³.

Wymienione struktury powstały w latach 90. lub na początku następnej dekady. Na bazie ich doświadczenia powstawały nowe instytucje, działające dzisiaj bardzo owocnie, m.in. Polsko-Ukraińska Międzyrządowa Komisja Współpracy Gospodarczej, do kompetencji której należą energetyka, transport, sektor bankowy, turystyka, rolnictwo i inne¹⁴.

Poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy

Możnaby przytoczyć wiele innych przykładów wzajemnej, korzystnej współpracy ukraińsko-polskiej lub reprezentowania przez Polskę interesów Ukrainy na Zachodzie. Można byłoby również kontynuować dywagacje na temat współpracy Ukrainy z wielkimi mocarstwami, z krajami sąsiednimi, działalności w organizacjach międzynarodowych itp. Każdy jednak aspekt polityki zagranicznej zależy w dużej mierze od czynnika wewnętrznego. Dla powszechnego uznania Ukrainy na arenie międzynarodowej, dla odbierania jej jako przewidywalnego partnera, nieodzownym jest zjednoczenie społeczeństwa ukraińskiego wokół interesów ogólnonarodowych, bronić których winni wszyscy politycy, pomimo odmiennych interesów partyjnych. Jeżeli rozważać tylko sprawę przystąpienia Ukrainy do Sojuszu Północnoatlantyckiego, o czym dyskutuje się od lat, to, jak zauważył analityk Olaf Osica, „Ukraina od kilku lat nie potrafi uczynić z członkostwa w NATO rzeczywistego, a nie jedynie deklarowanego priorytetu”¹⁵. Z kolei po wyborach prezydenckich 2010 r. prezydent Wiktor Janukowycz postanowił zdjąć z porządku dziennego sprawę wejścia Ukrainy do Sojuszu Północnoatlantyckiego¹⁶.

Wydarzenia lat prezydentury Janukowicza nie zachęcały do optymizmu. Perspektywa ostatecznego przyjęcia Ukrainy do struktur europejskich, mimo mocnego wsparcia ze strony Polski, jak również innych państw Europy Środkowo-Wschodniej, nie przybliżała się wskutek niezdecydowanej polityki za-

¹³ H. Wujec, *Polsko-ukraińskie stosunki w perspektywie polskiej*, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, 2002, nr 13-14, s. 79.

¹⁴ J. Makar, *Poparcie...*, s. 109.

¹⁵ O. Osica, *Otwarcie na zmianę*, „Newsweek Polska” 2009, nr 8, s. 40.

¹⁶ J. Makar, *Poparcie...*, s. 110.

granicznej i niesprawności polityki wewnętrznej. Ale jak pisał francuski dziennikarz pochodzenia polskiego Piotr Moszyński, „Ukraińcy mieli o wiele trudniejszy start niż Polacy. W dodatku ciągle mają na głowie Rosję. Jeśli jednak ukraińska klasa polityczna szybko wyjdzie z kłopotliwego okresu dojrzwania, powinno być dobrze”¹⁷.

Jeżeli dzisiaj mówimy o udziale Ukrainy, Niemiec i Polski w procesie budowy Partnerstwa Wschodniego, ostatecznie przyjętego na Szczycie UE w Pradze w maju 2009 r. z udziałem prezydentów sześciu krajów z byłego ZSRR: Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdowy oraz Ukrainy, to należy wskazać na to, że PW jest swoistym przedłużeniem Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, zapoczątkowanej jeszcze w roku 2004.

Analiza polityki państw członkowskich UE, stosownie PW, pozwala na wniosek, że widzą one konieczność większego zaangażowania Unii się w sprawy Europy Wschodniej oraz Południowego Kaukazu. Popierają idee tworzenia „strefy wolnego handlu i umów stowarzyszeniowych” pomiędzy krajami UE a państwami-partnerami, o których mowa.

Inicjatywa PW wywołała znaczne dyskusje na płaszczyźnie UE – Rosja, przede wszystkim w kontekście Europy Wschodniej oraz Południowego Kaukazu, które to obszary Rosja uważa za strefę swoich interesów narodowych. Jedne państwa członkowskie UE uważają, iż polityka PW nie powinna prowadzić do konfrontacji pomiędzy Unią a Rosją, inne zaś stoją na stanowisku, że PW nie należy rozpatrywać przez pryzmat interesów rosyjskich. Tym niemniej wszystkie kraje UE wypowiedziały się za równomiernym rozwojem „wschodniego wymiaru” Europejskiej Polityki Sąsiedztwa¹⁸.

Wydaje się, że w przeciągu ostatnich lat, a szczególnie po wyborach prezydenckich 2010 r. na Ukrainie, pod wpływem „starych członków” UE, przeważnie Niemiec, Francji i in., stopniowo zmieniało się stanowisko Unii wobec Rosji.

Według politologa Ryszarda Zięby, w swojej wizji policentrycznego porządku międzynarodowego „Rosja chce być niezbędnym elementem równowagi globalnej; sytuuje siebie najbliżej Zachodu, lansując idee ‘ograniczonej dwubiegunowości’ ze Stanami Zjednoczonymi oraz trójkąta Rosja - USA - Unia Europejska. Nie oceniając spójności tych idei z ogólną koncepcją wielobiegunowości, należy zauważyć i docenić, że Rosja sytuuje się po stronie cywilizacji europejskiej i świata zachodniego. Oznacza to, że Rosja uważa, iż w ten sposób można będzie zachować wpływ cywilizacji europejskiej na ewoluujący

¹⁷ P. Moszyński, *Déjà vu*, „Newsweek Polska” 2009, nr 8, s. 76.

¹⁸ J. Makar, *Dwudziestolecie relacji ukraińsko-polskich: osiągnięcia, problemy a perspektywy na przyszłość* [w:] *Polska, Słowacja, Europa Środkowa XIX-XXI wieku: Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Orlof*, red. J. Pisuliński, E. Rączy, K. Żarna, Rzeszów 2011, s. 407-415.

porządek międzynarodowy”¹⁹. Walka polityczna pomiędzy Zachodem i Rosją o Ukrainę trwa od lat i ma ona tym większe znaczenie, że Ukraina z powodu swojego położenia pomiędzy Europą i Azją, potencjału ludzkiego i gospodarczego, jest potencjalnie ważnym elementem europejskiej i światowej wspólnoty.

Być może teza o myśleniu w kategoriach „kraju buforowego” jest stawiana na wyrost, ale zachowanie się przywódczych sił politycznych samej Ukrainy jeszcze na początku 2014 r. dawało ku temu powody. Niestety politykom ukraińskim brakowało w przeszłości myślenia w kategoriach państwowych, aby w pełni skorzystać z położenia strategicznego pomiędzy Wschodem a Zachodem. Ukraina z własnej inicjatywy straciła w pewnym czasie szansę, która pojawiła się po pomarańczowej rewolucji. Szansą ową było wykorzystanie szerokich możliwości tak dla rozwoju wewnętrznego, jak i dla uzyskania należytego miejsca na arenie międzynarodowej, w tym w dziedzinie integracji europejskiej i euroatlantyckiej. Zbiegły prezydent Janukowycz co prawda wypowiadał się za integracją Ukrainy z UE, jednak uważał, że już z NATO Ukraina może jedynie współpracować, ale nie integrować się. Ze swojej strony UE i NATO, ze względu na niewyraźną politykę Ukrainy w jej dążeniach integracyjnych, przestały uważać Kijów za przewidywalnego partnera.

Jak w takiej sytuacji miałyby się zachowywać wobec Ukrainy Polska? Oczywiście nie odmawiała ona poparcia Ukrainy na arenie międzynarodowej, jednak najpierw musiała liczyć się ze swoim własnym interesem narodowym i lojalnością wobec UE. Dlatego można było dostrzec pewne ochłodzenie w relacjach z Ukrainą, jakkolwiek Polska nie wyrzekła się działań na rzecz wschodniego sąsiada, jak i dalszego pogłębienia wzajemnych stosunków.

Agresja Federacji Rosyjskiej przeciw Ukrainie

Na tle obecnych wydarzeń na Ukrainie i ich reperkusji na arenie międzynarodowej, nadszedł czas na ocenę dotychczasowego stanowiska UE, NATO i USA wobec Ukrainy oraz jej relacji z Federacją Rosyjską, jak również zasad polityki zagranicznej Kremla.

Rządy Janukowycza doprowadziły do kolejnego wybuchu niezadowolenia społecznego na Ukrainie. Tym razem pod hasłem „rewolucji honoru”. Sprawdzianem nastrojów społecznych stało się niepodpisanie przez Janukowycza w listopadzie 2013 r. umowy stowarzyszeniowej z UE na szczycie w Wilnie. Janukowycz z premierem Azarowem grali, jak się okazało, podwójną grę. Pierwszy oszukiwał Zachód, a drugi przygotowywał grunt dla wcielenia Ukrainy do Unii Celnej. W końcu doprowadziło to do niepokoju społecznego, które doprowadziły do obalenia władzy, działającej wbrew interesom narodowym. Do-

¹⁹ R. Zięba, *Wschód jako priorytet polskiej polityki zagranicznej* [w:] *Partnerstwo Wschodnie. Wymiary realnej integracji*, red. M. Zdanowicz, T. Dubowski, A. Piekutowska, Warszawa 2010.

tychczasowi przywódcy ukraińscy zbiegli do Rosji²⁰.

Wyłonione na fali zrywu społecznego nowe władze państwowe próbowały: po pierwsze, uniezależnić Ukrainę od FR, na ile to pozwalałyby warunki wewnętrzne i zewnętrzne; po drugie, poszukują należytego miejsca dla kraju we wspólnocie europejskiej i światowej. Nowy prezydent Petro Poroszenko, wybrany w maju 2014 r., już w pierwszej turze, co na Ukrainie nie zdarzało się od lat, podpisał 27 czerwca 2014 r. w Brukseli umowę stowarzyszeniową, zaś Najwyższa Rada ją ratyfikowała 16 września 2014 r.²¹

Zagarnięcie Krymu przez FR i faktyczny najazd Rosji na wschodnie obwody Ukrainy wysunęły przed Ukrainą, jak zresztą przed Europą i resztą świata, nowe wyzwania. Rosja bezprecedensowo złamała prawo międzynarodowe, ignorując *de facto* gwarancje nietykalności granic Ukrainy, dane jej w 1994 r. w Budapeszcie. Mimo formalnej niepodległości Ukrainy, w praktyce trudno mówić o politycznej czy gospodarczej suwerenności od Rosji. Moskwa uważa Ukrainę za strefę swoich interesów narodowych i zazdrośnie obserwuje, aby ktoś nie próbował zagarnąć tej strefy. Stąd przyłączenie Ukrainy do jakiegokolwiek struktury międzynarodowej pozostającej poza wpływami Rosji, wywołuje kolejne fale niezadowolenia na Kremlu²².

Wydarzenia na Ukrainie zmuszają od nowych władz zajęcia właściwego stanowiska. Jednak na przeszkodzie stoją: polityczny bezład w społeczeństwie, ruina życia politycznego oraz gospodarki narodowej, ingerencja Rosji w sprawy wewnętrzne i zewnętrzne Ukrainy, nie zupełnie należyte (w rozumieniu ukraińskim) poparcie ze strony Zachodu.

Jak w tej sytuacji zachowują się najbliżsi sąsiedzi Ukrainy, w tym przede wszystkim Polska? Od lat Warszawa bezwarunkowo popiera eurointegracyjne dążenia Ukrainy. Oczywiście nie czyni tego wbrew własnemu interesowi narodowemu. Sytuacja, która wytworzyła się obecnie, zaniepokoiła cały świat cywilizowany. Przede wszystkim zaś kraje ościenne Ukrainy, w tym Polskę, ponieważ pogrożki wobec Ukrainy mogą również być adresowane wobec wschodnich obszarów NATO – m. in. Polski i krajów bałtyckich²³.

Wizerunek Polski jak swoistego „rzecznika interesów” Ukrainy czy, jak powszechnie mówiono, jej „advokata” w Europie, nabrał nowego znaczenia po agresji Rosji wobec Ukrainy. Efektem tego było polskie poparcie działań na rzecz usunięcia zagrożenia dalszej rosyjskiej inwazji i „powrotu” Ukrainy do Europy, widoczne ze strony władz państwowych, jak również społeczeństwa

²⁰ Ю. Щербак, *Територія демократії почала скорочуватись*, „Зовнішні справи” 2014, nr 7, s. 6-11.

²¹ J. Wilczak, *Dwie strony medalu*,

<<http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1592747,1,umowa-stowarzyszeniowa-ue-ukraina-ratyfikowana-co-ona-oznacza.read>> (01.03.2016).

²² В. Огризко, *Сила права чи право сили?*, „Зовнішні справи” 2014, nr 3, s. 14-17.

²³ *Putin przeżył muskuly i straszy sąsiadów wizją najazdu*,

<http://wyborcza.pl/1,76842,16667515,Putin_prezy_muskuly_i_straszy_sasiadow_wizja_najazdu.html> (01.03.2016).

polskiego. Dowodem powyższego są m.in. oświadczenie polskich intelektualistów, podpisane przez Zbigniewa Bujaka, Zofię Romaszewską, Czesława Bieleckiego, Bogdana Lisa, o. Macieja Ziębę, Władysława Frasyniuka, Jana Malickiego i in.²⁴ Nieco wcześniej 20 polskich intelektualistów zwróciło się do obywateli i rządów krajów Europy z apelem o wstrzymanie agresji Rosji przeciwko Ukrainie. Apel podpisali m. in. były więzień obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i były minister spraw zagranicznych Polski Władysław Bartoszewski, reżyser filmowy Andrzej Wajda, pisarki: Dorota Masłowska, Olga Tokarczuk i in. Autorzy apelu napominali przywódców politycznych, iż gwałtowny wzrost napięcia w stosunkach międzynarodowych przypomina sytuację z 1939 r., ostrzegając przed niepożądanymi następstwami²⁵. Innym ważnym wskaźnikiem poparcia prozachodniego kursu Ukrainy są dane sondażowe, mówiące iż 63% Polaków uważa, że NATO powinno zaproponować Ukrainie członkostwo (średnio w UE – 46%). To samo dotyczy wejścia Ukrainy do Unii Europejskiej. W całej Unii wypowiada się za tym 52% respondentów, w Polsce – 69%. Jednocześnie Polacy wypowiadają się za „mocniejszymi sankcjami ekonomicznymi” wobec Rosji (77 %). Polska jest jedynym krajem, w którym większość obywateli (52%) opowiada się za przekazaniem broni armii ukraińskiej²⁶.

Sympatie społeczne są tożsame z polityką władz państwowych, które zaakceptowały przemiany wydarzeniach zimowych 2013/2014 r. na Ukrainie. Stąd też na Ukrainie gości wielu doradców z Polski, jak byli prezydenci: Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, a także inni politycy występujący w imieniu UE. We wrześniu 2014 r. Prezydent RP Bronisław Komorowski, na sesji Zgromadzenia Generalnego ONZ, zaapelował o reformę systemu głosowań tak, aby Rosja nie mogła wetować w Radzie Bezpieczeństwa działań m. in. w sprawie Ukrainy²⁷. Premier RP Ewa Kopacz swoje stanowisko wobec Ukrainy wypowiedziała podczas wizyty w Berlinie. Problem ukraiński został poruszony podczas spotkania z Kanclerz FRN Angelą Merkel. Obydwie strony opowiedziały się za pomocą Ukrainie²⁸. Najbliższy czas pokaże jak będzie wyglądało stanowisko nowych władz polskich wobec Ukrainy.

²⁴ *Польские интеллектуалы: Для помощи Украине необходимы не слова, а действия*, <<http://www.charter97.org/ru/news/2014/10/6/119301>> (01.03.2016).

²⁵ „Nasze Słowo”, 07.09.2014.

²⁶ „Nasze Słowo”, 28.09.2014.

²⁷ *NYT: Komorowski zaapeluje w ONZ o zmianę zasad głosowań, aby Rosja nie mogła blokować działań organizacji w naszym regionie*,

<http://wyborcza.pl/1,76842,16668122,NYT_Komorowski_zaapeluje_w_ONZ_o_zmianie_zasad_glosowan_.html?disableRedirects=true> (01.03.2016).

²⁸ *Премьер-министр Польши высказалась за вступление Украины в ЭС*,

<www.dw.com/ru/премьер-министр-польши-высказалась-за-вступление-украины-в-ес/a-17985159> (01.03.2016).

Wniosek końcowy

W chwili obecnej decyduje się los Ukrainy jako kraju suwerennego. Składają się na to dwa czynniki – wewnętrzny oraz zewnętrzny. Pierwszy jest czynnikiem dominującym. Wydarzenia w czasie pomarańczowej rewolucji i na przełomie lat 2013/2014, jak i później pokazują, iż zdrowy narodowo element przeważa w społeczeństwie. Jednak nie można się nie liczyć z głębokim kryzysem społeczno-politycznym oraz socjalno-ekonomicznym w kraju. Ewentualne zahamowanie tego kryzysu zależeć będzie od tego, jak nowa władza będzie sobie radziła z rozwiązaniem powstałych problemów we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Co istotne, od tego też zależy stosunek Zachodu do państwa ukraińskiego. Czynniki zewnętrzny może sprzyjać lub nie w pewnych dążeniach Ukrainy. Ale zagranica nie może za Ukraińców zrobić tego, co muszą zrobić sami.

Bibliografia:

Akty prawne:

- ✓ Dziennik Ustaw RP, 1993, nr 15, poz. 573.
- ✓ *Monitor Polski*, 1991, nr 29, poz. 205.
- ✓ *Monitor Polski*, 1991, nr 45, poz. 316.

Monografie i artykuły:

- ✓ *Encyclopedia of Ukraine*, vol. V, Toronto 1993.
- ✓ *Конституція і конституційні акти України. Історія і сучасність*, Київ 2001.
- ✓ Makar J., *Dwudziestolecie relacji ukraińsko-polskich: osiągnięcia, problemy a perspektywy na przyszłość* [w:] *Polska, Słowacja, Europa Środkowa XIX-XXI wieku: Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Orlof*, red. J. Pisuliński, E. Rączy, K. Żarna, Rzeszów 2011.
- ✓ Макар Ю., *Зовнішньополітична орієнтація України: проблеми вибору стратегічного партнерства*, „Науковий вісник Чернівецького університету”, nr 607-609.
- ✓ Макар Ю., *Парламентські вибори в Україні: їх позитиви та проблеми*, „Annales. Universitatis Mariae Curie Skłodowska”, Sectio K, Vol. XXI, 2014, nr 1.
- ✓ Макар J., *Poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy*, „Україна – Європа – Світ”, 2011, nr 5, cz 2.
- ✓ *Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1980-2000*, red. Л.Ф.Гайдунів і in., Київ, 2001.
- ✓ Moszyński P., *Déjà vu*, „Newsweek. Polska” 2009, nr 8.

- ✓ „Nasze Słowo”, 7.09.2014, 28.09.2014.
- ✓ Огрязко В., *Сила права чи право сили?*, „Зовнішні справи” 2014, nr 3.
- ✓ Serhijszuk W., *Українське історичне товариство в дослідженні формування й розвитку українського етносу* [w:] На службі Кліо, red. М. Брайчевський і in., Київ, Нью-Йорк, Торонто, Париж, Львів, 2000.
- ✓ *Ukraine: A bibliographic guide to English-language publications*, ed. В. Wynar, Englewood 1990.
- ✓ Wujec H., *Polsko-ukraińskie stosunki w perspektywie polskiej*, „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze” 2002, t. 13-14.
- ✓ Щербак Ю., *Територія демократії почала скорочуватись*, „Зовнішні справи” 2014, nr 7.
- ✓ Zięba R., *Wschód jako priorytet polskiej polityki zagranicznej* [w:] *Partnerstwo Wschodnie. Wymiary realnej integracji*, red. М. Zdano-wicz, Т. Dubowski, А. Piekutowska, Warszawa 2010.

Źródła internetowe:

- ✓ *NYT: Komorowski zaapeluje w ONZ o zmianę zasad głosowań, aby Rosja nie mogła blokować działań organizacji w naszym regionie*, http://wyborcza.pl/1,76842,16668122,NYT_Komorowski_zaapeluje_w_ONZ_o_zmiane_zasad_glosowan_.html?disableRedirects=true (01.03.2016)
- ✓ Osica O., *Otwarcie na zmianę*, „Newsweek Polska” 2009, nr 8.
- ✓ *Премьер-министр Польши высказалась за вступление Украины в ЕС*, www.dw.com/ru/премьер-министр-польши-высказалась-за-вступление-украины-в-ес/a-17985159 (01.03.2016)
- ✓ *Putin przeży muskuły i straszy sąsiadów wizją najazdu*, http://wyborcza.pl/1,76842,16667515,Putin_prezy_muskuly_i_straszy_sasiadow_wizja_najazdu.html (01.03.2016).
- ✓ Wilczak J., *Dwie strony medalu*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1592747,1,umowa-stowarzyszeniowa-ue-ukraina-ratyfikowana-co-ona-oznacza.read> (01.03.2016).